

RHEGION (KÜÇÜK ÇEKMECE) KİTÂBELERİ

Doç. Dr. Z. TAŞLIKLIOĞLU

1940—1941 yılları arasında Prof. Dr. Arif Müfid Mansel ile Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan'ın sevk ve idareleri altında Türk Tarih Kurumu hesabına yapılan Rhegion kazısı sırasında, Akif Soğuksu'nun çiftliğinde, toprak altında, toplu bir halde bulunmuş altı adet stel'i burada incelemek istiyoruz.

Yalnız, bu stel'lerin doğrudan doğruya tetkikine geçmeden önce onlarla ilgili bazı mütemmim malûmatı da gözden geçirmeği faydalı buluyoruz.

Mevzubahis stel'ler, halen, üzerlerinde envanter numaraları olduğu halde, İstanbul Arkeoloji Müzelerinde muhafaza ve teşhir edilmekte olup, bundan takriben onbeş küsur yıl önce, yani 12 Eylül 1942 tarihinde, yukarıda ismi geçen Akif Soğuksu tarafından bulunmuş ve Müzeye nakledilmiştir¹. Yaptığımız araştırmalardan edindiğimiz malûmata göre², stel'lerin altısı da Rhegion kazısı civarında ele geçmiş olmalarına rağmen³, kazı buluntuları ile hiçbir ilgisi olmadığı anlaşılmıştır. Stel'lerin, bilâhare, kazılmış bir çukurun ta-

¹ Arkeoloji Müzeleri, alt kat, salon (1) Silâhdar Ağa buluntuları bölümü.

² 1940—1941 yılları arasında Aziz Ogan ve Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in sevk ve idareleri altında Türk Tarih Kurumu hesabına yapılan Rhegion kazısına bilfiil iştirak etmiş ve halen müzenin asistanlarından olan Bn. Zekiye Başak'ın verdiği izahattan ve benim de Rhegion'a ve Soğuksu'ya giderek, bu bölge sakinlerinden çiftlik sahibi Akif Soğuksu ile bizzat yaptığım görüşmeden ve bu iki bölge arasında bilfiil esaslı tetkikatımdan sonra, bu stel'lerin Rhegion hafriyat sahasından yaya olarak 25 dakika mesafede, Akif Soğuksu'nun çiftlik arazisi dahilinde, üç dört metre derinliğinde bir çukurun içinden çıkarılmış olduğunu tesbit ettim. Gerek Bn. Zekiye Başak'ın, gerekse çiftlik sahibi Akif Soğuksu'nun ifadelerine göre, bir yapı münasebetile toprağın hafrı sırasında amelelerin bu stel'leri toplu bir halde bulup, meydana çıkarmaları üzerine, Akif Soğuksu, vaziyetten derhal Rhegion Hafriyat Heyetini haberdar etmiş ve stel'leri heyete göstermiştir. Hafriyat heyeti idarecileri ve yardımcıları bu buluntu yerinde incelemelerini yaptıktan sonra, meydana çıkarılan mezkûr steller müzeye nakledilmiştir.

³ L. Robert, (*Hellenica* Vol. II, s. 156), bu stel'lerin Rhegion kazısı buluntuları meyanında göstermek istemiş ise de, incelemelerimiz bu ifadenin doğru olmadığını meydana koymuştur.

banında toplu bir halde bulunmuş olmalarına bakılırsa, bunların herhangi bir yapıda veya başka bir şekilde kullanmak maksadile, başka bir yerden buraya getirilmiş ve bu çukura doldurulmuş olduğu kanaatine varılır.

Bu durum aşağı yukarı sabit olduktan sonra, yani stel'lerin dışarıdan bir yerden buraya nakledilmiş buldukları iyice anlaşıldıktan sonra, bu yerin nerede olduğunu tesbit etmek, kanaatimizce, ön plânda bir mesele olmalıdır. Zira, stel'lerin altında da Dionysos Kallon için yapılagelmekte olan âyinlere iştirak eden cemiyet âzaları tarafından ileri gelen bazı kimselerin mensup oldukları cemiyete yaptıkları yüksek insanî hizmetlerinden dolayı tebci edilmiş oldukları yazılıdır. Fakat, kitabelerde, mezkûr şahısların hangi şehrin vatandaşları olduklarına dair herhangi kat'î bir malûmat mevcut değildir. Hemen ilâve edelim ki, kitabelerde geçen ve tanrı Dionysos'a verilmiş olan Kallon sıfatı da ayrı bir ehemmiyeti haizdir. Çünkü, bu sıfat, bilhassa yeni ve ilk defa rastlanmakta ve Dionysos'un diğer sıfatları arasında şimdiye kadar bir benzeri görülmemektedir. Bu bakımdan, bu sıfatın neden ve ne şekilde verilmiş olduğunu izaha çalışmak da faydadan hali değildir. Malûm olduğu üzere, Grekçede "güzellik" mânasına gelen bir κάλλος kelimesi vardır. Dionysos'a verilmiş olan bu Kallon (K Λ Λ Λ Ω N) sıfatı, ilk bakışta bu kelimedenden iştikak etmiş görünüyor. Bununla beraber, aynı kelimenin bir yer ismi ile de alâkası olduğu ileri sürülebilir. Nitekim, antik kaynaklardan biri⁴ "mutatio Callum" yani "Konaklama yeri Callum" tâbirini kullanarak, aynı şekilde telâffuz olunan bir mevki isminden de bahseder. Mezkûr kaynağa göre, bu mevki, Thrakia'nın Marmara kıyılarında, Selymbria (Silivri) ile Athyra (Büyük Çekmece) arasında birbirinden onar mil uzaklıkta bir mevkide bulunmaktadır. Halbuki, Kiepert'in İstanbul ve civarına ait paftasında⁵ Selymbria, Athyra ve Rhegion gibi Byzantion'a komşu birçok tarihi Marmara kıyısı şehirleri gösterildiği halde, mezkûr mevki ile ilgili herhangi bir kayda tesadüf edemiyoruz. Bununla beraber, biz, Kallon (K A Λ Λ Ω N Gen. -Ω N O Σ) kelimesile "mutatio Callum" arasında yakın bir münasebet görüyoruz. Şimdi bu husustaki fikrimizi açıklayalım: Evvelâ, Kallon (K A Λ Λ Ω N Gen. -Ω N O Σ) kelimesinin gramatikal durumu kita-

⁴ *Itin. Antoninianum*, 570.

⁵ Richard Kiepert, *Karte von Kleinasien*, All. Constantinopel.

belerimizin altısında da açıkça görüldüğüne göre, bu sıfat, dış görünüşü itibarile Μακεδών (Gen. -όνος) ve Παφλαγών (Gen. -όνος) ethnilerine benzemekte, ancak onlardan Çekim (Conjugatio) bakımından farklı bulunmaktadır. Bu itibarla ΚΑΛΛΩΝ epithet'inin bu gibi bölge isimleriyle karşılaştırılmasının doğru olamayacağı kanaatindeyiz. Burada, bölge ethnîğinden ziyade, mukayese imkânını verebilen şehir ethnîğine ihtiyaç vardır. Zira, tanrılar, epithet'lerini bölge isimlerinden ziyade şehir veya mevki adlarından alırlar. İzhımızın daha iyi anlaşılabilmesi için bazı uzun telâffuzlu şehir ethnîk'lerinin -ας ve -ων ile nihayetlenen kısa şekillerile de kullanılmış olduklarına işaret edelim. Nitekim, -ων ile nihayetlenen Μυτών (Gen. -ώνος, Midilli'li mânasına gelen Μυτιληναῖος'un kısa şekli) ile, Λακών (Gen. ῶνος, Sparta'lı mânasına gelen Λακεδαιμόνιος'un kısa şekli) şehir ethnîk'lerini (toponymik'lerini) mezkûr ΚΑΛΛΩΝ epithet'ine paralel olarak gösterebiliriz. Bu takdirde, bu toponymiğin bağlanabileceği yer isminin keşfi icabeder. Bunun için de "Callum" ile ΚΑΛΛΩΝ kelimesinin aynıyetini ispata çalışacağız. Şöyle ki, mevzubahis stel'lerin metinlerinde, Dionysos Kallon âyinlerine iştirak etmiş bir dinî cemiyetten bahsedildiği nazarı itibara alınır, Rhegion dolaylarında Dionysos Kallon'a ait esaslı, fakat ihtimal yaygın bir kült merkezinin mevcudiyeti akla gelir. Amma, elimizdeki kitabeler, bizi bu hususta kâfi derecede tenvir etmedikleri için, bugün, mezkûr merkezin yerini tesbite imkân göremiyoruz. Yalnız, stel'lerin rekzedilmiş oldukları tarih M.s. I. asır sonlarına rastladığına göre, şöyle bir mütalâa ileri sürebiliriz. Yukarıda da temas ettiğimiz Callum (=Κάλλον) mevkii ile ilgili pasaj, bu tarihten daha muahhar bir zamanda zikredilmiş olduğuna göre, ihtimal ilk zamanlarda oldukça yaygın bir vaziyet almış bulunan Dionysos Kallon kültünü, daha esaslı bir şekilde lokalize etmek için, Dionysos'un sıfatı olan ΚΑΛΛΩΝ kelimesinin Callum (=Κάλλον) şeklinde, aslı tahrif edilmek suretile, Callum gibi, eskisinden yepyeni bir yer ismi ortaya çıkarılmış olabilir; bununla beraber, yegâne antik kaynağımızın tesbit etmiş olduğu bu yerin, eğer, bu kaynaktan, yani *Itinerarum*'da bir yanlışlık yoksa, taşların uzak bir yerden, yani Athyra'nın ötelilerinden bir yerden getirilmiş olduğunu kabul etmemiz icabeder. Fakat bununla beraber, kat'i lokalizasyonunun ancak yeni epigraphik buluntulara intizar etmekte olduğunu muhtemel görüyoruz.

ΚΑΛΛΩΝ mevkinin yerini bu şekilde tesbit ettikten sonra, Rhegion kitabelerinin mahiyetini kavrayabilmemiz için, mezkûr kitabelerde geçen ἱερεύς, ἀρχιερεύς, ἱεροποιός ve ἱερομνήμων'luk gibi dinî bir takım vazifelerin mânalarının açıklanması icabediyor. Evvelâ, eski Grek kültürü ile beraber Anadolu'ya nüfuz etmiş olan çok tanrı kültürüne işaret edelim. Çok tanrı kültü, Anadolu'da, yer yer epey faaliyetler göstermiş olduğu halde, yerli Anadolu kültleri üzerinde senelerce pek fazla müessir olamamıştır. Nitekim, Romalılar bu memleketi kendi hâkimiyetleri altına aldıkları devirlerde dahi, yerli Anadolu dininin çok sağlam temeller üzerine kurulmuş olduğunu görmüşlerdi⁶. Eski Anadolu halkı dindardı. Küçük büyük her türlü cemiyetleri münhasıran dinî esaslar üzerine müessesesti. Anlaşıldığına göre, düzen tamamen dinî sultaya dayanıyor, mâbet her şeyin üstünde esaslı bir kuvvet addediliyordu. Meselâ ortasında tapınağı bulunan küçük bir mukaddes sahayı ele alalım. Bu mukaddes saha, irili ufaklı bütün müesseselerile, rahip ve rahibelerile sarsılmaz bir varlık halinde olup, düzen içinde yaşayıp duruyordu. Zira, o zamanlarda böyle bir temel üzerine kurulmuş bulunan Devlet tamamen dinî ve tam mânasile theokratik bir mahiyet taşıyordu⁷. Meselâ, Anadolu'nun meşhur tarihî Pessinus (Πεσσινοῦς, -οὔντος) şehrini zikredebiliriz. Bu şehir, Gal lâkaplı rahiplerile kendi mukaddes sahası içerisinde muazzam bir kuvvet teşkil ediyordu. Buna muvazi olarak, Anadolu'nun diğer bir dinî merkezi olan Ephesos da aynı mânada kurulmuş bir şehir olup, muazzam mâbedile heybetli bir manzara arz ediyordu. Burada da rahibin salâhiyetleri sonsuzdu; ve tanrıçanın arzu ve emirleri halka ancak bu mutlak kuvvete sahip rahip ve rahibeleri vasıtasile ulaşabiliyordu. Tapınak, νεωκόροι, ἱερεῖς, ἱερόδουλοι gibi din adamlarile ve diğer dinî müesseselerile tam mânasile dokunulmaz bir *metroon*'du⁸. Halbuki, eski Grek'lerde de, Roma'da da din ikinci plânda geliyordu. Devletin theokratik bir mânası yoktu.

Anadolu'da, Grek kolonizasyonunu müteakip, mâbedin bu mânadaki otoritesi daha çok kuvvetlendi. Ayrıca, rahibin mevkii

⁶ Victor Chapot, *La Province romaine*, Paris 1904, s. 395 v.d.

⁷ Z. Taşlıklioğlu, *Tanrı Apollon ve Anadolu ile münasebeti*, İstanbul 1954, s. 56. Victor Chapot, *göst. yer.*

⁸ Ksenophon, *Anab.* V. 3, 1-13; Strab. XII. 2, 3 (535); Krş. Victor Chapot, *ayn. es.*, s. 395; Z. Taşlıklioğlu, *ayn. es.*, s. 55, 56.

kıralın üstüne çıktığı gibi, bu siyasî nüfuz, bilhassa, memleketin kırılları veya kiral hanedanına mensup olanları tarafından da takip edilmeğe başlandı. Bu meyanda, bazı şehirlerin muhtar bir idareyi benimsedikleri görüldü. Ayrıca, bu türlü şehir hükümdarları da eski başrahip (ἀρχιερέυς) lerin ananelerini yaşatmak maksadile gene onlar gibi mukaddes bir cemâatin şefliğini deruhte etmek ve çok geniş arazi parçalarına hükmetmek gâyesini güttüler. Nitekim, bir başrahip gibi hükümdarlık etmek ananesi Anadolu'da uzun müddet devam etmiştir. Bu otorite mevzii olarak bir kısım yerlerde bir müddet daha kalabildi ise de, zamanla tatbikattaki kıymetini kaybetmiş ve nazari olarak devam etmiştir. Bunun üzerine eski dinî sultan sembolik bir mahiyet almış ve bunun neticesi olarak da yerini "sene"ye devretmiştir. Bu suretle mevzubahis olan "sene" bu dinî sultanın bir eponym'ü (ἐπωνυμος) olarak kabul edilmiştir. Bunun mânası büyük olup, teokratik bir karakter taşımaktadır. Bu bakımdan, eski dinî sultayı yad etmek ve dolayısıyla bunu yaşatmak ancak başrahip veya rahibin ismini zikretmekle kaim idi. Bu meyanda ιεροποιός'luk ve ιερομνημών'luk gibi daha bir takım dinî vazifeler de vardı. Gerek hieropoios'luk ve gerekse hieromnemon'luk birçok Grek şehirlerinde dinî evamiri tatbik ile mükellef bir takım din adamlarının gördüğü vazifelerdi⁹.

Hieropoios'ların gördükleri vazifeleri iki kısımda mütalâa edebiliriz. Bu vazifelerden birisi, rahiplerle işbirliği yapmak, tapınağın idaresile meşgul olmaktan ibaretti. Delos Apollon tapınağı hieropoios'ları bu neviden memurlar olup, vazifeleri daimî idi ve sayıları da dördü tecavüz etmezdi. Bunlar tanrıya ait kültü icra ile mükellef olup, tanrının emvalini idareye memur idiler¹⁰. Vazifelerden ikincisine gelince, her yıl yeniden seçilen dinî memurlara terettüp ediyordu. Bunlar, tanrının şerefine tertip edilen dinî şenlikleri idare ederler ve ayrıca kurban merasimlerine de nezaret ederlerdi. Meselâ, tanrıça Athena şerefine tertip edilen Panathenaia şenliklerindeki dinî merasimi bu cins memurların sevk ve idare ettik-

⁹ Krş. J. Oehler, "Hieropoiot" mad. *RE* cilt VIII, 2, 1583 v.d.; Krş. Heping, "Hieromnemonot" mad. *RE* cilt VIII, 2, 1490 v.d.; Krş. *Oxford Classical Dictionary*, "Delos" mad., parag. 3. s. 261; *syn. es.* "Hieromnemonot" mad. s. 426.

¹⁰ *BCH.* X, s. 461 v.d.; XIV, s. 389 v.d.; Pierre Lavedan, *Dictionnaire Illustré de la mythologie et des antiquités grecques et romaines*, "Hieropes" mad. s. 423; *Oxford Classical Dictionary*, "Delos" mad. parag. 3. s. 261.

lerini ve kurban merasimini ifa eylediklerini görüyoruz; bunların sayıları on kadardı¹¹.

Hieromnemon'luk vazifesine gelince, bu daha ziyade yarı siyasî, yarı dinî mahiyette olup, konfederasyon halinde birleşmiş Grek sitelerinin gönderdikleri murahhas heyetlerinin (οἱ Ἀμφικτιόνες bilâhare οἱ Ἀμφικτόνες) akdettikleri içtimalara katılırlar ve bir yıl için intihap olunurlardı. Bunlar, önceleri, bilhassa Delphoi tapınağını idare etmek ve tapınağa ait serveti korumakla vazifeli idiler. Fakat, bilâhare, bilhassa dorik şehirlerde, meselâ, Byzantion, İssa ve mevzumuz olan Rhegion'da, Rhodos arazisine dahil memleketlerde hieromnemon'luk bir nevi şehir memurluğu vaziyetinde idi¹².

Hemen ilâve edelim ki, Romalılar devrinde, eski mânada bir tapınağın mevcudiyetini düşünmek doğru olmaz. Romalılar, o eski teşkilâtı tamamen değiştirmişlerdi. Tapınakta eskisi gibi, yani eski mânada bir rahip veya bir başrahibe rastlamak imkânı yoktu; çünkü, eski mânada bir başrahip yerine, Roma devrinde, her yıl yeni intihap olunanlarına rastlanır ve vazifeleri de sadece sembolikti¹³; meselâ, bu devirde Ephesos'taki Artemis tapınağının hem maddi hem de mânevi idaresini ifa etmekle mükellef bir Μεγάβυζος'a¹⁴ rastlanmaz. Bu devirde, tapınağın para işlerini tedvire başrahip veya rahibeler değil, hieropoios'lar memur idiler. Tapınağın hazinesi, tanrıçanın mânevi himayesine terkedilmiş olup, devletin, şehrin hazinesi telâkki ediliyordu¹⁵. Esasen, bazı yerlerde tapınağın rahiplik makamını işgal etmek plutarkhia (servet) ile yani tanrı veya tanrıçanın şerefine icra edilen şenliklerin bütün masraflarını üzerine almakla ancak temini mümkündü¹⁶.

¹¹ Dem. XXI, 115; *IG*. Vol. I, Edit. Min. kit. 304 st. 6: κατ' ἐνιαυτόν, st. 27: ἐπιμελόσθων τῆς πομπῆς; Krş. *BCH*. X, s. 474; J. Oehler, "Hieropoioi" mad. *RE*. cilt VIII, 2, 1583.

¹² *Oxford Classical Dictionary*, "Hieromnemones" mad. s. 426; Krş. Fraser and G. E. Bean, *The Rhodian Peraea and Islands*, Oxford, 1954, s. 13, 19; Krş. A. Müfid Mansel, *Belleten*, cilt XXI, s. 83 (Temmuz 1957), s. 401.

¹³ *CIG*. 2955, 2986, 3003; Krş. Victor Chapot, *ayn. es.* s. 399.

¹⁴ Ksenoph. *Anab.* V, 3. 6; XIV, 1. 23 (641); Plut. *Moralia*, 58 d.; Krş. Z. Taşlıkhoğlu, *ayn. es.* s. 56; Krş. Victor Chapot, *göst. yer.*; Krş. *BCH*. XI, 1887, s. 85 v.d.

¹⁵ Victor Chapot, *göst. yer.*

¹⁶ Z. Taşlıkhoğlu, *ayn. es.* s. 56; Victor Chapot, *göst. yer.*; Krş. *BCH*. XI, 1887, s. 85 v.d., s. 146, No. 46; 147; s. 5-37; s. 29, No. 42; s. 31, No. 44; *CIG*. 2953^b.

Rhegion kitabelerinde Dionysios oğlu Dionysios'un yirmibirinci defa hieropoios'luk yaptığı ve fakat bu vazifelerin bir defası müstesna, yirmi defasını, masraf kendisine ait olmak üzere, görmüş olduğu kaydı mevcuttur¹⁷. Bu da, kitabe Roma devrine ait olduğuna göre, bu devirde, eski mânada bir tapınak hizmetçiliğinin çoktan terkedilmiş olduğunu gösteren diğer bir misal addedilebilir. Filhalkika Roma devrinde bu dinî vazifeler senelik olup, uzun müddet muhafaza edilemezdi. Ancak nadir vakalarda iki yıl üstüste aynı dinî hizmete müsaade edildiği vaki idi. Bu yüzden, kitabelerde, umumi olarak, birinci, ikinci, üçüncü v.s. defa kaydı geçer¹⁸. Bütün bu saydıklarımıza Rhegion kitabelerinde aynen rastlıyoruz. Nitekim Rhegion kitabelerinin (1 ve 2) numaralarında geçen ἐπι ἱερομνάμονος Δομιτιανοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ τὸ ε' μηνὸς Βοσπορίου ibaresinden, imperator Domitianus'un beşinci defa hieromnemonluk vazifesini kendi bütçesinden, yani şahsına ait mâbedin veznesinden ödemeyi (herhalde halktan bu vazifeyi yapacak bir zengin bulunmadığı için) deruhte ettiğini anlıyoruz.

1. Env. No. 4796 (Res. 1):

Fotoğrafından da anlaşılacağı üzere, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe genişleyen, hoş görünüşlü, iki akroter'li bir stel'dir. Bu stel'de üst kısma yakın kesiminde 16×34 sm. ebadında ve 2 sm. derinliğinde kazılarak çukurlaştırılmış bir dikdörtgen içinde, kabartma halinde bir sehpa tasvir edilmiş olup, iki yanında yukarıya doğru birbirine kavuşur vaziyette birer palm (hurma dalı) vardır. Dikdörtgenin gene içinde fakat sağ tarafında iki zeytin dalından bükülmüş bir çelenk görülür. Dikdörtgenin üst ve alt kısmına, başlığı ile beraber, üç satır üstte, dokuz satır da altta olmak üzere, on iki satırlık Grekçe kitabesi mütevaczin bir şekilde yerleştirilmiş bulunmaktadır.

Stel'in ebadına gelince, yüksekliği 110 sm., genişliği yukarıdan aşağıya doğru kalınlaştığı için, en uç kısmı 44 sm., en alt kısmı, yani kaidesi 47 sm., kalınlığı 12 sm., dikdörtgenin üst kısmına düşen ilk üç satırın harf yüksekliği 20 sm. ve altına isabet eden mütebaki satırların harf yüksekliği ise 15 sm. olup, *apices*'lidir. Taşın cinsi mermerdir. Kitabesi umumiyetle iyi muhafaza edilmiştir. Yalnız

¹⁷ Krş. yukarıda s. 18, kit. 4 ve s. 19, kit. 5.

¹⁸ Krş. yukarıda s. 13, kit. 2:

sondan iki satır oldukça aşınmış ve silik olduğu için, çözülmesi güç olmuştur.

Ἀγαθῆ Τύχη
 Ἐπὶ ἱερομνάμονος
 Δομιτιανοῦ Καίσαρος
 (iki çelenk kabartması)
 Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ
 τὸ ε' μηνὸς Βοσπορίου
 οἱ μύσται Διονύσου
 ΚΑΛΛΩΝΟΣ ἐτείμησαν
 τὸν εὐεργέτην ἑαυτῶν
 καὶ γυμνασίαρχον Ῥοῦ-
 φον Διοδώρου Φιλοκτη-
 ρῆας γυμνασιαρχήσαν-
 τα πολυτελεῶς καὶ καλῶς.

Tercümesi: *Domitianus Caesar Augustus Germanicus 5. hieromonon'luğunu ifa ettiği senenin Bosporios ayında, Dionysos Kallon myster'lerine (âyinlerine) iştirak eden cemiyet âzaları, kendi euergel'leri ve gymnasiarkh olmuş olan philokterea (phyle'sine mensup) Diodorus'un oğlu Rufus'u, gymnasiarkh vazifesini bihakkın ve cömert bir şekilde gördüğü için, tebciil etmişlerdir.*

Aslında taşa bakıldığı zaman, son iki satırın baş kısımlarının çıplak gözle okunamadığına işaret etmiştik. Halbuki, kitabenin estampajını aldığımız zaman, bu silik yerlerin ümit verici olduğunu gördük. Sondan birinci satırın ilk iki harfinin TA olduğunu estampaj ianesile tesbit ettik. Esasen TA harflerinin devamını taştan da tesbit etmek mümkündür.

Diğer taraftan, sondan ikinci satırın baş tarafını estampaj yardımıyla PHΑΣ şeklinde tesbit ettikten sonra, bunun eksik tarafını üst satırın son kısmında bulunan ve gayet açık olarak okunabilen hecelerle birleştirilerek ΦΙΑΟΚΤΕΡΦΑΣ ismini tesbit etmiş olduk ki, bu isim, Diodorus oğlu Rufus'un nereye, yani, hangi phyle'ye mensup olduğunu göstermektedir. Hocamız sayın Prof. Dr. Arif Müfid Mansel, Belleten de "*İstanbul Tersanesinde bulunan bir lâhit ve bir İstanbul lâhitler gurubu hakkında araştırmalar*" adı altında yayınladığı bir makalesinde Kalkhedon phyle'lerine temas etmiş ve bu arada bize

bu ismin bir de paralelini vermiş bulunmaktadır¹⁹. Yalnız, mezkûr ismin bizimkinden farkı, sondan üçüncü hecesinin TE yerine TO olarak yazılmış bulunmasıdır. Grekçe'de her ne kadar KTOP kökü ile başlayan bir kelime mevcut değilse de, her iki kitabede de bu TE ve TO hecelerinin, yazılış bakımından, çok okunaklı ve açık oluşları, bu ismin hakiki şeklinin üçüncü bir benzerine rastlanıncaya kadar, meşkûk kalmasında sebep olmaktadır. Bu itibarla aynı ismin üçüncü hecesinin KTOP yerine KTEP olmasının —ki bu kökle başlayan Grekçe kelimeler oldukça mebzuldür— daha doğru olduğunu kabule mütemayiliz.

Bu kısa izahattan da anlaşılacağı veçhile, mevzubahis ismin hakiki şeklinin ΦΙΛΟΚΤΟΡΗΑ değil, bilâkis, bizim kitabemizde mezkûr ΦΙΛΟΚΤΕΡΗΑ²⁰ olacağı kanaatindeyiz.

Maamafih birbirlerine bu kadar çok benzeyen ve başka hiçbir yerde geçmeyen bu phyle'lerin aynı olduğunu kabul etmek herhalde yerinde olur.

Prof. Dr. Arif Müfid Mansel mezkûr makalesinde yukarıda ismini verdiğimiz Philoktorea Phyle'sile beraber aynı Çemberlitaş lâhdi üzerinde bulunan ve bir Krateinea phyle'sinden de bahsetmekte olan bir kitabeyi daha neşretmiştir²¹. Sayın Profesörün işaret ettiği üzere, bu Krateinea phyle'si, Bechtel'in eski bir ifadesine dayanarak, Kalkhedon şehrinin phyle'lerinden biri olarak kabul edilmiştir²². Nitekim, bizim burada incelemkte olduğumuz Rhegion kitabeleri, bize bu hususta daha aydınlatıcı mahiyette bir bilgi vermektedir. Hocamızın bu makalesinde geçen gerek Krateinea, gerekse Philoktorea phyle'lerini, Kalkhedon'dan ziyade

¹⁹ Arif Müfid Mansel, Belleten cilt XXI, sayı 83 (Temmuz 1957), s. 404^a; 'Ροῦφος Ἐπολλωνίου/Φιλοκτορήας/κεῖται ζήσας/ἔτη ιε' μῆνας Β' ἡμέρας δέκα/τέσσαρες.

²⁰ Krş. K. Hanell, Megarische Studien (Lund 1934), s. 142-144: Vaktile Φιλοκτοτήα şekli okunmuş ise de, bunun, Arif Müfid Mansel'in neşrettiği kitabeden yanlış olduğu anlaşılmıştır.

²¹ Arif Müfid Mansel, Belleten cilt XXI, sayı 83 (Temmuz 1957), s. 504b: Πείσων Ἀπολλοῦ/δῶρου Κρατεινήας / ζήσας ἔτη οε' / ἑαυτῶ καὶ τοῖς / τέκνοις τὴν σορὸν / κατεσκευάσα / ἑρρώσθαι.

²² F. Bechtel, Sammlung der Griechischen Dialektinschriften (Göttingen 1884) 3053: Yani "bu kitabede geçen phyle isimlerine, bir Ermeninin kopye etmiş olduğu ve bilâhare bana Prof. Mordtmann'ın verdiği geç zamana ait bir kitabenin natamam bir kopyesinde geçen Krateinea ve Kephalea gibi iki phyle ismini daha ilâve edebilirim".

Byzantion'a bağlamak, kanaatimizce daha isabetli olacaktır. Krateinea phyle'si, sayın Profesörün neşrettiği taş bulununcaya kadar ancak yukarıda (Not 22)de bahsettiğimiz Bechtel'in ifadesinden bilinmekte idi. Fakat, şunu da söylemek lâzımdır ki, bu phyle'yi ihtiva eden mevzubahis kopya şimdiye kadar neşredilmediği gibi, onun hakkında herhangi bir malûmat da mevcut değildi. Esasen, bu ilk kopyayı yapan Ermeninin ismi de bilinmemektedir. Yalnız, tarihi için bir "geç" kaydı zikredilmiştir. Bu yüzden, o zaman bu hususta verilen bilgi bizi tatmin etmekten uzaktır. Prof. Arif Müfid Mansel, Çemberlitaş lâhdinde geçen şahısların, yâni Rufus ile Peison'un, Kalkhedonlu olduğunu söylemekle lâhdin Kalkhedon'dan Byzantion'a nakledilmiş olduğunu kabul ettiği anlaşılıyor. Çünkü, eski bir kaideye göre, phyle isimlerinden yapılan Ekad ile yalnız o phyle'nin mensup olduğu şehir halkının adlandırılması ve bilâkis yabancıların bu haktan faydalanamıyarak, ait buldukları şehrin ismile çağırılmaları şarttı. Bu itibarla, Çemberlitaş lâhdinde geçen şahısların, yani Rufus ile Peison'un, mensup oldukları phyle isimleriyle adlandırıldıkları için, taş hakikaten Byzantion'a ait ise, Kalkhedon'lu değil, Byzantion'lu olmaları icabeder. Diğer taraftan, bu iki şahıs, yani Rufus ile Peison, Kalkhedon'lu olsalardı, Byzantion'da onlara Philoktorea'lı ve Krateinea'lı değil, yabancı oldukları gözönünde tutularak, Kalkhedon'lu (Καλχαδόνιοι) tesmiye edilmeleri lâzım gelirdi. Halbuki, taşta her ikisinin de phyle isimleriyle tesmiye edildiklerine bakacak olursak mezkûr şahısların Byzantion'lu ve mensup oldukları phyle'lerin de birer Byzantion phyle'si olduğu neticesini çıkarabiliriz. Diğer taraftan, Krateinea ile Philoktorea phyle'lerinin Kalkhedon'a bağlandığı kabul edilerek o takdirde ismi geçen kaidenin hilâfına olarak Byzantion'da iki Kalkhedon'lunun phyle isimleriyle tesmiye edildiğini kabul etmiş oluruz ki Kalkhedon'dan uzak olmasına rağmen, Rhegion'da da, yeni vaziyete göre, aynı hal tezahür etmiş bulunur, bu suretle de hakikat payı azalmış olur. Şu halde, hem Rhegion civarındaki taşta geçen Philoktorea phyle'sinin hem de Çemberlitaş lâhdi Philoktorea'sının bir Kalkhedon phyle'si değil, bir Byzantion phyle'si olması akla daha yakın görünüyor. Bu yeni vaziyete göre, Kalkhedon'da 17, Byzantion'da (1) tane değil, Kalkhedon'da (15), Byzantion'da ise (3) tane phyle olacağı meydana çıkmaktadır. Şöyle ki, Bechtel vaktile, içinde Kalkhedon phyle isimleri geçen kitabeleri yayınlarken, Byzantion phyle'

lerine hiç temas etmemiştir. Ve onun bu hareketini de makul karşılamak yerindedir. Zira, Byzantion'a ait phyle isimleri o zaman henüz bilinmiyordu. Halbuki, bilâhare, L. Robert ve daha sonra Prof. Arif Müfid Mansel Byzantion'a yahut da Perinthos'a bağlanabilen Βαθωνία adında yeni bir phyle'nin mevcudiyetinden bahsetmişlerdir²³. Bu suretle, Byzantion'da phyle mevcudiyeti meydana çıkmış oluyor. Biz bu adede iki yenisini daha ilâve etmek suretile, Byzantion'da phyle sayısını üçe yükseltmiş bulunuyoruz.

İmperatorluk devrinde, Byzantion civarında bulunan bütün küçük şehirler müstakil değillerdi. Meselâ, Selymbria bu devirde Byzantion'a yahut da Perinthos'a bağlı bir κώμη vaziyetinde bulunuyordu²⁴. Merkeze daha yakın olan Rhegion da aynı derecede bir küçük şehir olduğu için, onun da Byzantion'un bir κώμη'si olması icap eder. Binaenaleyh, Philokterea Phyle'sini Kalkhedon'dan ziyade Byzantion'a maletmek kanaatimizce daha doğru olacaktır.

Bundan netice olarak Rhegion, bu tarihte müstakil bir şehir değil, Byzantion'a bağlı bir kasaba veya köy (κώμη) olduğu anlaşılmaktadır.

2. Env. No. 4797 (Res. 2):

Stel dikdörtgen şeklinde olup, iki akroter'lidir. Üst kısmı ortasında 18×30 sm. ebadında ve 2 sm. derinliğinde kazılmış bir dikdörtgen içinde, kabartma halinde iki çelenk tasvir edilmiştir. Asıl taşın ebadında gelince, yük. 86 sm., gen. 59 sm., kal. 12 sm., harf yüksekliği 10 mm., cinsi mermerdir.

Taşın kitabesi, çelenkleri ihtiva eden dikdörtgenin üst ve altına doldurulmuş durumdadır. Dikdörtgenin üstüne üç ve altına da altı satır isabet etmek üzere, taşın dokuz satırlık bir kitabesi mevcuttur. Kitabenin yazıları bundan önceki gibi, itinalı ve güzel yazılmış olup, harf uçları da *apices*'lidir. Yazılar yukarıdan aşağıya doğru her satırı açık ve okunaklıdır. Yalnız, sondan ikinci satırın baş kısmından itibaren sonuna doğru satırı takip ettikçe, harflerin hemen hepsinin silinmiş hale geldiği ve çıplak gözle okunamayacak bir durum arzettiği müşahede olunur. Bu bakımdan, bu satırların çözülmesinde hayli uğraşılmış ve bilhassa sondan ikinci satırın orta kısmında bulunan

²³ L. Robert, *Hell.* II, s. 61-63; A. Müfid Mansel, *Belleten*, cilt XXI, sayı 83, s. 400-401.

²⁴ L. Robert, *Hell.* II, s. 64.

καθε[ξ]ῆς kelimesinin okunmasından sonradır ki, kitabenin hakikî mânası verilebilmiştir.

Ἄγαθῆ Τύχη
 Ἐπὶ ἱερομνάμονος Δομιτιανοῦ
 Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμα-
 (Çelenk kabartmaları)
 νικοῦ τὸ ε' μηνό[ς] Βο[σ]πορίου
 οἱ μύσται Διονύσου ΚΑΛΛΩΝΟΣ
 ἐτείμησαν Σέμονον Λολλίας
 Κατύλλης ἱερατεύσαντα
 ἐπὶ ἔτη Β' καθε[ξ]ῆς λανπτῶς
 καὶ καλῶς.

Tercümesi: *Domitianus Caesar Augustus Germanicus, beşinci hieronmemon'luğunu ifa ettiği senenin Bosporios ayında Dionysos Kallon myster'lerine (âyinlerine) iştirak eden cemiyet âzaları, arka arkaya iki yıl parlak bir şekilde ve bihakkın rahiplik ödevini ifa etmiş olan Lollia Catulla'nın oğlu Semnos'u tebcih ettiler.*

İptidaî kavimler arasında metronymik (maderşahi) sisteme bağlı aile tipi oldukça yaygın idi. Halbuki Yunan ve Roma devrinde bu tip ailelere pek nadir rastlanır. Nitekim, Herodotos²⁵ Lykia'lılardan bahsederken, onların baba ismile değil de, anne ismile çağırıldıklarını söyler. Yunanistan ve Roma'da pek az görülen bu âdetin Herodotos zamanında hâlâ devam etmiş olması cidden enteresandır. Binaenaleyh, Yunanlıların ve Roma'lıların çoktan terketmiş oldukları bu âdeti, Lykia'lıların daha bir müddet hattâ Hellenistik ve Roma devrine kadar dahi devam ettirdikleri malûmdur. Bunu da Lykia arazisinin diğer memleketlere bakış, gerek iç ve gerekse komşu sahil memleketlerine nazaran sarp dağlarla çevrili bulunmasına atfedebiliriz. Bu bakımdan, bu memleket ahalisi, kendi hususî âdet ve ananelerini, iptidaî de olsa, uzun müddet muhafaza etmişlerdir. Binaenaleyh, metronymik âdetin bu memlekette Herodotos devrine kadar gelmiş olması tabîî görülebilir. Hattâ, bu mıntakalarda cle geçmiş bulunan bazı kitabeler dahi bu hususu teyid eder mahiyettedir²⁶. Halbuki, diğer milletler meselâ, Yunanlılar ve hattâ

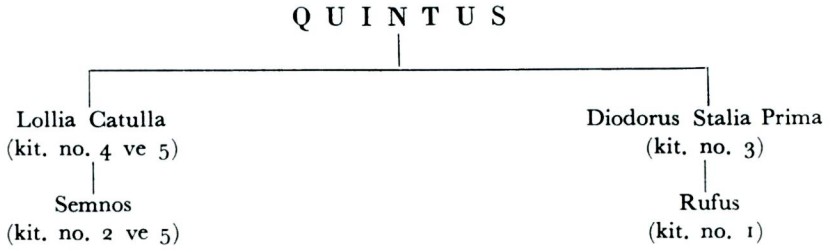
²⁵ Herold I, 173.

²⁶ TAM, II, 176b (Sidyma): Νευκήτης Λάλλας; CIG. 4300e (Antiphellus): τῆ πενθερᾷ [Z]ωσίμῃ μητρὸς Ἑλένης; JHS. VI (1885) 357, No. 122 (Aperlae): Ἀπρ. Διονύσιος Δημα[ι]νέτης Ἀπερλείτης; BCH. XVIII (1894) 326 v.d. No. 11 (Aperlae): Ῥητορικὸς Ερπιδασῆς Ἀπερλείτης.

Roma'lılar bu âdeti çoktan terketmişlerdi. Bununla beraber, arada sırada bu gibi âdetlerin tezahürüne de şahit oluyoruz. Meselâ, anne ismile çağırılan bir Grek veya Roma'nın şüpheli görüldüğü çok vakidir. Kitabelerde bu gibi kimseler, yani baba ismi meşkük kalmış insanlar için ἀδῆλου πατρός kaydı vardı. Bazan zengin bir aile kızıdan doğan çocuğun babası, servet azlığı dolayısıyla, anneye nazaran daha dün bir mevkiye sahip bulunursa, bu takdirde, bu çocuk baba ismile değil de anne ismile çağırılırdı. Rhegion kitabelerinde geçen Σέμνος Λολλίας Κατύλλης ifadesinden bu iki mânayı da çıkarmak belki doğrudur. Semnos, zengin Quintus'un ya meşru, yahut da gayri meşru torunudur. Yalnız şunu tebarüz ettirelim ki, hemen hemen burada sunduğumuz bütün kitabelerimizde, bu kadının, yani Lollia Catulla'nın, ya kendi, ya kardeşi Diodorus'un, yahut da mevzubahis Semnos'un adının geçmiş bulunması —ki bu kitabeler birer şeref kitabesidir ve zenginlikle ilgilidir— son fikri benimsememize daha çok yardım etmiştir.

Muhteviyatlarından da anlaşılacağı üzere, gerek bu ve gerekse bundan önceki kitabe, imperator Domitianus'un zamanında, yani M.s. 81—96 yılları arasında yazılmıştır. Yalnız, (1 ve 2 No.) kitabelerde imperator Domitianus'un Rhegion'da hieromnemon'luk vazifesini görürken Γερμανικός ünvanını da taşımış bulunması, bu tarihin daha sarîh olarak tesbitini mümkün kılmaktadır. Malûm olduğu üzere, Domitianus, Γερμανικός ünvanını M.s. 83 yılı sonunda veya 84 başında almış olduğuna göre, bizim kitabelerimizin bu tarihten daha sonraki yıllarda yazılmış oldukları anlaşılmaktadır. Şunu da ilâve edelim ki, bu iki kitabede de imperatorun bir hieromnemon'luk vazifesi mevzubahistir. Bu vazifenin her iki kitabede de aynı tarihte ve aynı devrede, aynı şahıs, yani imperator Domitianus tarafından görülmüş olduğu kaydının geçişi, bizim, tetkik edeceğimiz diğer dört kitabenin tarihlendirilmesi hususunda da işimizi bir hayli kolaylaştırmıştır. Bir defa, bu iki kitabenin aynı tarihte yazılmış olduğu keyfiyeti tesbit edildikten sonra, bu kitabelerde geçen, meselâ birincisinde Diodorus, ikincisinde ise Lollia Catulla isimlerinin, biraz sonra ele alacağımız diğer dört kitabede de paralellerinin bulunuşu, yani tebcil maksadı ile bu şahısların tekrar orada da geçmiş olmaları ve bilhassa bu iki ismin aynı babadan doğmuş çocuklar olarak ince-

liyeceğimiz bütün kitabelerde gösterilmiş bulunmaları, bu kitabeleri, az bir farkla da olsa, aynı zamana bağlamayı ve tarihlendirmeyi mümkün kılacaktır. Hele altı kitabede de geçen bu şahısların bir şeceresini yaparak, şematize edecek olursak, aralarında birbirleriyle olan yakın bağılık ve akrabalık derecelerini çok daha vazıh şekilde gösterebiliriz; şöyle ki:

Şematik olarak yapılan bu izahattan da anlaşılacağı üzere, elimizdeki kitabelerde geçen şahısların Quintus ailesi çocukları olduğunda hiçbir şüphemiz kalmamıştır.

Kitabeleri ne şekilde tarihlendirdiğimizi, şematik olarak gösterdiğimiz Quintus ailesi şeceresini ele alarak belirtmeğe çalışalım: (1) ve (2) numaralı kitabelerde Quintus'un torunları olan Diodorus oğlu Rufus ile Lollia Catulla oğlu(?) Semnos, mensup oldukları cemiyete yapmış buldukları yüksek hizmetlerinden dolayı, imparator Domitianus'un 5. hieromnemon'luğu zamanında tebcil edilmiş oldukları kaydı geçmektedir. (3), (4) ve (6) numaralı kitabelerde tebcil edilen şahıslar ise, yani Diodorus ile kız kardeşi Lollia Catulla, Quintus'un çocukları olduklarından, isimlerini taşıyan kitabelerin rekzediliş tarihleri (1) ve (2) numaralı kitabelerin dikiliş tarihlerinden ancak bir nesillik bir zaman farkile daha erkene gitmiş olması icabeder ki, bu da 20-25 seneyi geçmez. (5) numaralı kitabeye gelince, bu da, evvelce bahsetmiş olduğumuz (2) numaralı kitabede geçen Lollia Catulla'nın oğlu(?) Semnos'un namına rekzedilmiş olduğu için, onunla aşağı yukarı aynı zamanda dikilmiş bulunduğunu kabul edebiliriz

3. Env. No. 4795 (Res. 3) :

Stel oldukça büyüktür ve şeklen de muntazam bir dikdörtgen olup, üç akroter'lidir. Alınlığının tam orta kesiminde kabartma halinde mızraklı bir büst vardır. İki yanında birer sarmaşık dalı bulunmaktadır. Alınlığının dışında kalan bir müstatil sahayı ise iki kısımda mütalâa edebiliriz: Bunlardan biri ve üstteki 48×25 sm. ebadında ve 2 sm. derinliğinde kazılmış bir küçük mustatil içinde, kabartma halinde, sağda, iki tarafında birer palm bulunan stilize edilmiş bir çelenk, solda ise, meyveli iki zeytin dalını bükme suretile teşkil edilmiş zarif ve ince bir çelenk vardır. 48×22 sm. ebadında ikinci bir mustatil de stelin alt kısmını kaplamaktadır; şu farkla ki, aynı kabartmalar bu sefer yer değiştirmiş durumdadır; yani, gene iki tarafında birer, palm ile çerçevelenen stilize edilmiş bir çelenkle, gene meyveli iki zeytin dalından yapılmış zarif bir çelenk de sağ tarafta tasvir edilmiştir. Bundan başka, gene her iki mustatilin çelenkli tarafına düşen kısımlarında, yani yukarıdaki mustatilin sol dışında alttakinin ise sağ dışında yüksek ayaklı birer içki kadehinin tasvir edilmiş olduğu görülür.

Stel yedi satırlık bir kitabeyi ihtiva etmektedir. Bu satırların ikisi alınlıkla üst tasvirin, geri kalan beşi de üst tasvirle alt tasvirin arasına yerleştirilmiş vaziyettedir.

Bu zarif stel'in ebadına gelince, yük. 116 sm., gen. 75 sm., kal. 12 sm. harf yük. 15 mm.dir. Taşın cinsi mermerdir.

Ἱερομαμονούσης θεᾶς Νείκης τὸ δ', ἱεροποιῶ δὲ αὐ-
τῆς Πο. Μεμμίου Πλαυτιανοῦ Ματροδώρου·

(Çelenk kabartmaları)

οἱ μύσται Διονύσου ΚΑΛΛΩΝΟΣ ἐτείμησαν τὸν ἀγωνα-
θέτην ἑαυτῶν καὶ γυμνασιάρχον Διόδωρον Κοίντο[υ]
καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Σταλλίαν Πρεῖμαν ἀγωνοθε-
τήσασαν καὶ γυμνασιάρχήσασαν πολυτελῶς καὶ καλῶ[ς]
τειμῆς χάριν

Tercümesi: *Tanrıça Neike'nin dördüncü defa olarak hieromnemon'luk ettiği ve Publius Memmius Plautianus Matrodoros'un da (aynı) tanrıçanın hieropoios'luk vazifesini gördüğü senede Dionysos Kallon myster'lerine iştirak eden cemiyet âzaları, kendi agonothet ve gymnasiarkh'i olan Quintus'un oğlu Diodorus'u ve keza agonothet'liğini ve gymnasiarkh'liğini bihakkın ve cömert bir şekilde ifa etmiş olan karısı Stallia Prima'yı taltifen tebcih etmişlerdir.*

4. Env. No. 4799 (Res. 4):

Stel, kaideden yukarıya doğru hafif premidan'dır. Üstte, alınlığın orta kısmında bir dairesi vardır. Üç akroter'lidir. Tam yukarı ortasında, iki yanında, yukarıya doğru hafifçe açılan bir palm görünür. Çukurlaştırılmış olan sahanın içinde, yukarı kısmında dört satırlık kitabesi başlar. Bunun altında, üzerinde meyveleri de bulunan iki zeytin dalından zarif bir çelenk ve bunun altında da gene kabartma halinde bir sehpa tasvir edilmiştir. Bu kompozisyonun hemen solunda bir *oinokhoe* (şarap kupası) görülür. Sekiz satırlık kitabesinin dördü de işte bu tasvirin alt kısmına kazılmıştır.

Stel'in ebadına gelince, yük. 90 sm., gen. ise üst kısmı 63 sm., alt kısmı da 66 sm.dir. Kal. 9 sm., harf yük. 9 mm.dir. Taşın cinsi mermerdir.

Ἐπὶ ἱερομνάμονος θεᾶς Ἥρας, ἱεροποιῶ δὲ
αὐτῆς τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἰδί-
ων Λολλίας Κοίντου θυγατρὸς
Κατύλλης, μῆδος Βοσπορίου
(Çelenk kabartmaları)

[οἱ μύσται] Διονύσου ΚΑΛΛΩΝΟΣ
ἐτείμ[ησαν τ]ὴν γυμνασιάρχον
Κρισπεῖναν Αἰσχύλου γυμνασιαρχήσασαν
πολυτελῶς καὶ καλῶς.

Tercümesi: *Tanrıça Hera'nın hieromnemon'luk ettiği ve Quintus'un kızı Lollia Catulla'nın kendi parasile ikinci defa olarak aynı tanrıçanın hizmetinde hieropoios'luk ödevini gördüğü yılın Bosporios ayında, Dionysos Kallon myster'lerine iştirak eden cemiyet âzaları, kendi gymnasiarkh'ları olan Aiskhylos'un kızı Krispina'yı gymnasiarkh'lık vazifesini bihakkın ve cömert bir şekilde ifa etmiş olduğu için, tebtil etmişlerdir.*

5. Env. No. 4800 (Res. 5):

Stel, muntazam bir dikdörtgendir. Üst kısmı üçgen şekilde bir alınlıkla nihayet bulmuştur. Stel'in üst kısmına daha yakın bir kesiminde 22×48 sm. ebadında muntazam bir müstatil içinde, 4795 numaralı stel'de olduğu gibi, 21 sm. kutrunda stilize edilmiş yan yana iki çelenk tasvir edilmiştir. Bunların altında bir sehpa ile bir de *oinokhoe* (şarap kupası), yanında bir palm ve daha kenar plânlarda, aynı satıh üzerinde ikişer zeytin dalından yapılmış iki ayrı çelenk görülmektedir. Bu çelenkler meyvelidir.

Stel'in ebadına gelince, yük. 101 sm., gen. 70 sm., kal. 8 sm., harf yük. 15-18 mm. Taşın cinsi mermerdir. Üzerindeki kitabenin yer yer aşınmış ve silik olmasına rağmen, okunaklı kısımları gayet sarihtir. En bozuk yeri, son satırın son kısmıdır.

[I]ερομναμονο[ύσ]ης θεᾶς Δήμη[τρ]ος, ἱεροποιῶ δὲ αὐτῆς καὶ ἀρχιερέο[ς] τὸ ακ', ἐκ τῶν ἰδίωv τὸ κ', Διονου- σίου [τ]οῦ Διονυσίου.

(Çelenk kabartmaları)

οἱ μύσστ[αι] Διονύσου ΚΑΛΛΩΝΟΣ ἐτίμησαν
Σωτήριχον Ἀρίστωνος καὶ Σέμνον Λολλίαν
Κατύλλης εὐθουήσαντας λανπρῶς καὶ γυ-
[μ]νασιαρχήσαντας καὶ ἀγωνοθετήσαντας
ἐκ τῶν ἰδί[ων] εὐχαρισ]τίας χά[ρην].

Tercümesi: *Tanrıca Demeter'in hieromnemon'luk ettiği ve (aynı zamanda) Dionysios'un oğlu Dionysios'un da tanrıçanın hizmetinde hieropoios'luk ve 21. defa olarak başrahiplik ödevini gördüğü senede (ki bu 21 defanın 20 sini, masraf kendisine ait olmak üzere görmüştür), Dionysos Kallon myster'lerine iştirak eden cemiyet âzaları mümeyyizlik, agonothe'tlik ve gymnasiarkh'lik vazifelerini masraflarını bizzat kendileri ödemek şartile parlak bir şekilde ifa etmiş olan Ariston'un oğlu Soterikhos'la Lollia Cattulla'nın oğlu(?) Semnos'u minnettarlıkları dolayısıyla tebci etmişlerdir.*

Bu kitabenin 6. satrında geçen (εὐθουήσαντας) kelimesi, εὐθουος ismi üzerine kurallı bir şekilde kurulmuş olan εὐθουέω Fiilinin *Aoristum partisip'*idir. Fakat yaptığımız incelemelerden sonra, şimdiye kadar, bu Fiilin hiç kullanılmamış olduğunu anladık. Şu halde, kitabemizin 5. ve 6. satırlarında geçen Soterikhos ile Semnos'un, agonothe'tlik ve strategos'luk vazifelerinden başka mümeyyizlik (εὐθουήσαντας) ödevini de görmüş oldukları anlaşılmaktadır.

6. Env. No. 4798 (Res. 6):

Stel, hafif premidandır. Fakat, alt kısmı kırık olduğu için, kaidesinin ölçüsünü veremiyoruz. Diğer stel'lerde olduğu gibi, bunda da, gene içinde 20 sm. kutrunda ve 3 sm. kalınlığında iki çelenk vardır. Çelenklerin bulunduğu müstatil 25×48 sm. ebadında olup, 3 sm. derinliğinde taşta oyulmuş vaziyettedir. Stel'in üçgen şeklinde güzel bir alınlığı vardır ve iki akroter'lidir.

Stel'in ebadına gelince, yük. 57 s., gen. 52 sm., kal. 8 sm., harf yük. 20 mm.dir. Cinsi mermerdir. Üzerinde sekiz satırlık bir kitabesi vardır. Son satırının yarısından çoğu siliktir. Kitabesinin devam edip etmediği belli değildir. Mamafih, elimizdeki metnin, ufak tefek tamamlama ile, mâna bakımından herhangi bir eksikliği mevzubahis değildir.

Ἐπὶ ἱερομνάμονος θεᾶς
 Νεμέσεως, ἱεροποιοῦν-
 τος Τι. Κλ. Διονυσίου
 (Çelenk kabartmaları)
 τοὺς εὐεργέτας ἑαυτῶν
 καὶ ἀρχιερεῖς Γάιον Ἰούλι-
 ον Ἴταλικὸν καὶ Λολλίαν
 Κατύλλαν οἱ μύσται Διο-
 [νύσου ΚΑ]ΛΛΩΝΟΣ ἐτείμη-
 [σαν.]

Tercümesi: *Tanrı Nemesis'in hieromnemon'luk ettiği ve onun hizmetinde de Ti. Kl. Dionysios'un hieropoios'luk vazifesini gördüğü senede Dionysos Kallon myster'lerine (âyinlerine) iştirak eden cemiyet âzaları, kendi euerges'lerini ve başrahiplerini, yani Gaius Iulius Italicus ile (başrahibe) Lollia Catulla'yı şereflendirdiler.*